

VI. fejezet

1994. november 17.

"NEM GYAKOROLHATTUK NYILTAN A HITÜNKET"

Egy nyugalmazott pedagógust szeretnénk szóra bírni. Pár évvel ezelőtt mesélt egy hajmeresztő történetet Varga Lajos moholi plébánosról, akit kegyetlen módon gyilkoltak meg 1944-ben. Akkor még meg sem fordult a fejünkben, hogy egy nap majd arra szánjuk el magunkat, hogy könyvet írjunk a vajdasági vallásüldözésről... Most arra kérjük a tanfő bácsit, mesélje el újra az akkor történeteket. Beszélgetésünk legelején tudunkra adja, hogy meg kívánja őrizni névtelenségét. Az is érdekelne bennünket, hogy úgyszintén pedagógus feleségével, vallásos beállítottságuk mellett, hogyan élték meg az elmúlt évtizedek vallásüldözését.

*

N. N.: Apámtól tudom, hogy 1944-ben Varga Lajos moholi tisztelendő urat rettenetesen megkínózták, mielőtt a többi magyarral együtt a Tiszába dobták volna. Ott azután lelövöldözték őket. Nemcsak a moholi lelkész, de számos Tisza menti pap a péterréveai, a horgosi... rettenetes kínzásokon ment át, mielőtt végeztek volna vele... De talán legjobban Varga tisztelendő urat gyötörték meg. Bűne ketős volt: egyrészt az, hogy pap volt, másrészt meg, hogy magyarnak vallotta magát. Ő kezdeményezte a templom előtt egy szobor felállítását, amelyet bejövételükkor a partizánok, miséről kijövő emberekkel verettek szét. A tisztelendő úr akkor ötven év körüli lehetett. Szenvedéseibe beleőrült. Szemtanúk elmondása szerint egy-két cigányt leittartak és rájuk bízta a papot... Letartóztatása után a hármas iskolába vitték, ahol cudarul elverték, majd mezítlábasan vezették el az édesanyjához, hogy lássa ilyen állapotban a fiát. Utána pedig, mint már mondtam, útszéli részegekre bízta... Pedig a plébános urat mindenki nagyon rendes embernek ismerte. Amikor bejöttek a

magyarok, körömszakadtáig védte a pravoszláv papot, ő azonban ezt nem viszonzta a későbbiekben. Az iskolában le kellett venni a falról a feszületet, a kántortanító a kabátja alatt vitte haza. Rettenetes emberek voltak... Bőrkötések könyvekkel, Gárdonyi-, Jókai-, Mikszáth-regényekkel tüzeltek a bogrács alá... Több, mint hétszáz magyar lett Moholon a vérengzésük áldozata... Szerencse, hogy jöttek az oroszok, mert különben egy sem maradt volna. Később már a kántort is felszólították, hogy döntsön, mi akar lenni: kántor, vagy tanító.

– Ön pedagógusként ment nyugdíjba. Tanító házaspárként hogyan élték meg a több évtizedes vallásüldözést?

N. N.: Nem gyakorolhattuk nyíltan a hitünket. Falusi tanítók voltunk, a lányaink külön, este jártak hittanra... Emlékszem, anyakönyvi kivonatot kellett szereznem, hogy beirathassam őket a hitoktatásra. Az iskolaigazgató megkérdezte: "Csak nem hittanra akarod járatni a gyerekeidet?" Megmondtam neki, hogy bizony arra, ne akarja, hogy hazudjak.

– A tanító- és tanártársak legalább titkon, ott a faluban vallásos életet éltek?

N. N.: Nem mondhatom. Talán még a városokban, nagyobb helyeken inkább, mert ott "elvegyülhettek", de itt, ahol mindenki mindenkit ismert, aligha... Emlékszem, iskolai karnagy voltam. Énekpróbát kellett tartanom egyidőben a karácsony előtti szentmisével. A kollégám bejött, hogy megszámolja a gyerekeket. A fele persze nem volt ott. Mondtam neki: én megtartottam a próbát, engem nem érhet vád...

Hetényi Varga Károly PAPI SORSOK A HOROGKERESZT ÉS A VÖRÖS CSILLAG ÁRNYÉKÁBAN című könyvében a következőket olvashatjuk Varga Lajos plébánosról:

”Haragosai nem voltak. Távol állt tőle minden fajgyűlölet. Azért kellett mégis kínok kínjával meghalnia, mert 1941-ben a Délvidékre bevonuló magyar katonákat virágcsokorral köszöntötte. A szerző egyik délvidéki illetőségű adatközlőjének beszámolója:

Kedves Barátom! Itt vagyok Kecskeméten látogatóban a fiamnál, és kihasználom az alkalmat, hogy egy hevenyészett jelentést küldjek Varga Lajos, az 1944 októberében kivégzett moholi plébános esetéről. Eddig nem sokat tudtam róla. Most találkoztam Horgoson egy idős asszonnyal, aki akkor még fiatal leánykaként a plébánián volt a plébános édesanyjának a cselédlánya. Ő tájékoztattott a részletekről: Az oroszok bevonulásakor a moholi szerbek több száz magyarral együtt elfogták és bebörtönözték Varga Lajos plébánost, és három napig szörnyen megkínózták a többi fogollyal együtt. Kezéről, lábáról letépdesték a körmöket, kéz- és lábizmait mind összezúzták, összevissza verték. Amikor Moholon nyílt titokká vált, hogy másnap kivégzik a foglyokat, akkor a plébános édesanyja befolyásos szerbek révén kijárta: engedélyezzék neki, hogy még egyszer láthassa életben a fiát, mielőtt kivégzik. Fegyveres szerbek a plébánost anyjához tuszkolták. Ő alig bírta vánszorogni. A rövid út megtételéhez majdnem három órára volt szüksége. Alig bírta mozgatni meggyötört végtagjait. A feje körös-körül, a kezei, lábai piszkos fáslikkal voltak bekötözve, arca kékre-zöldre volt verve, szemei pedig bedagadva. Amikor a plébániára értek, a plébános sírva borult anyja nyakába: ’Édesanyám miért is akartál még egyszer látni?’ Arra gondolt ugyanis, hogy édesanyja – látva az ő kínos állapotát – a kereszt tövében álló Szűzanyához nagyon hasonló kínokat érez át, látva megkínzott, és halálra készülő fiát. A felsőhájtás második oka pedig azért volt, mert e látogatás miatt borzasztó kínokat és fájdalmakat kellett kiállnia, amíg ide hurcolták...

Kedves Barátom, ennyit sikerült megtudnom a hiteles szemtanútól, aki nagyon szeretné, ha nevét és címét nem hoznánk nyilvánosságra, ami tökéletesen érthető. Így halt meg Varga Lajos moholi plébános, akit körülbelül hatszáz magyarral a Tiszába lőttek. Ha a levelem rendben megkapod, azt azzal jelezd, hogy küldesz címemre egy komlói üdvözlőlapot!

Kecskemét, 1987. november 22. Szívélyes üdvözlettel: N. N.

Ettől eltérő az értesülése Cseres Tibornak. Leírása szerint a szerbek - az anyától való búcsúzás után - megtaposták a papot, majd hasát felvágva megölték, holttestét talicskára dobták, s kitolták a homokbányába, előző éjszaka kivégzett magyar honfitársai után.”